

CIVIL SZFÉRA, KÖZÖSSÉGI SZOLGÁLAT ÉS AZ EGYETEMI HALLGATÓK: KAPCSOLÓDÁSI PONTOK, FEJLESZTÉSI LEHETŐSÉGEK*

Keszi-Szeremlei Andrea

Bevezetés

A közoktatásban bevezetésre került az 50 órás iskolai közösségi szolgálat, amelyet minden diáknak kötelező jelleggel teljesíteni kell tanulmányai befejezéséig. A kormányzati törekvés ezzel a lépéssel az volt, hogy a fiatalok szociális érzékenységét növeljék, megismertessék az önkéntes tevékenységgel őket, továbbá elősegítsék az önkéntes munka fiatalok hétköznapi tevékenységei közé történő erőteljesebb beépülést.

Több mint 10 év telt el a bevezetés óta, azonban jelentős változás az önkéntes tevékenységben résztvevő fiatalok attitűdjében nem érezhető. Az egyetemi képzésben résztvevő hallgatók hozzáállása alapján szerzett tapasztalatok is ezt támasztják alá.

Jelen tanulmány arra keresi a választ, hogy a közösségi szolgálatot teljesített fiatalok hogyan vélekednek az önkéntességről, a közösség érdekében végzett feladatokról, valamint mennyiben tér el az ő attitűdjük a hasonló közösségi tevékenység végzésére nem kötelezettekétől. Mindezen eredmények alapján a cél megfogalmazni olyan javaslatokat, amelyek segítséget nyújthatnak a felsőoktatási intézményeknek, hogy az általuk végzett oktatási tevékenység által a civil szervezetek jelentőségét mind többen megértsék és támogassák.

Közösségi szolgálat megjelenése a közoktatásban

A közérdekű önkéntes tevékenységről szóló 2005. évi LXXXVIII. törvény megfogalmazása alapján az Országgyűlés elismeri a társadalom tagjainak szolidaritáson alapuló, az állampolgárok öntevékenységet kifejező, a személyeknek és közösségeknek vagy mások javára ellenszolgáltatás nélkül végzett önkéntes tevékenységet. A törvényben megfogalmazottak alapján a cél a társadalmi erőforrások mind hatékonyabb mozgósítása érdekében kedvezmények és garanciák biztosításával ösztönözni az állampolgárok és szervezeteik részvételét a társadalmi feladatok megoldásában, és ezen keresztül a közcélok elérésében. Ezen törekvés egyik formája az Iskolai Közösségi Szolgálat (IKSZ), amely „a tanuló helyi közösségének javát szolgáló, szervezett keretek között folytatott, anyagi érdektől független, egyéni vagy csoportos tevékenység”. (Oktatási Hivatal-GYIK)¹

Közösségi tevékenységnek számít többek között a segítségnyújtás rászorulóknak, idősek otthonában vagy gyermekotthonban beszélgetés, felolvasás, esetleg műsor, helyi park kitakarítása, karácsonyi ajándékgyűjtő akció, állatmenhelyen karbantartási munka végzése és kutyasétáltatás, de ilyen munka a korrepetálás, vagy a mentorálás hátrányos helyzetű gyerekek körében is. (Matolcsi 2013)

Magyarországon 2012. szeptemberében vezették be a közösségi szolgálatot a középiskolákban, amelynek teljesítése minden érettségire jelentkező diák számára kötelező. A középiskolás diákoknak 50 órás közösségi szolgálatot kell teljesíteniük valamely állami, önkormányzati, egyházi, civil és nonprofit szervezetnél, amellyel az oktatási intézmény megállapodást kötött. A törvény által előírt 50 órás közösségi szolgálat teljesítése 2016. január 1-je óta az érettségi bizonyítvány kiállításának feltétele. (Markovics 2020)

A közösségi tevékenység folytatása során fontos kitétel az **önkéntesség** megélése is. Annak ellenére hogy egy kötelező tevékenységről van szó, a törvényben előírt teljesítési kötelezettségtől eltekintve a diákok szabad akaratukból, egyéni választás és motiváció alapján, pénzügyi haszonszerzés szándéka nélkül végeznek el feladatokat más személy, személyek vagy közösségek számára úgy, hogy az a közösség javát szolgálja. (Czike–Bartal 2005; Fényes–Kiss 2011; Bodó 2014) A szabad választás adja az önkéntesség alapját, amelynek jogszabályi definícióját a Nemzeti Önkéntes Stratégia 2012–2020 (2012) tartalmazza.

Közösségi tevékenység és önkéntesség külföldön

A Nemzeti köznevelési törvényben megfogalmazott új fogalom – a közösségi szolgálat – az angolszász területekről került átvételre hozzánk. A nemzetközi szakirodalomban használatos fogalom a „community service”, amely a szolgálat jellegére fókuszál, az „internship”, amely a tanulásra fókuszál, és a „service-learning” fogalom, amely a kettő kölcsönösségén és egységén alapuló fogalom, ahol egyen-súlyban van a tanulási cél és a szolgálati tevékenység, és e kettő erősíti egymást. (Furco 1996; Bodó 2014)

A 20. század végére a liberális állam, a kapitalista rendszerek állampolgárok számára nyújtott jóléte vonzó modellé vált, azonban drámai fordulatot is hozott ez a jólét az elmúlt évtizedekben. Össztársadalmi szinten romlott a lakosok társadalmi képessége, amelynek fő tünetei között a bizalomhiány, a kapcsolattartási hajlam csökkenése fedezhető fel. Ezen kedvezőtlen hatások jelennek meg az erőszakos bűncselekmények számának, valamint a polgári peres eljárások számának növekedésében, a családok, valamint egyéb társadalmi struktúrák és civil szervezetek szétesésében (Fukuyama 1995; Bodó 2014). A probléma felismerését követően az erre adott válaszul jelentek meg a társadalmi felelősségi programok az USA-ban.

Az egyre több országban megjelenő társadalmi problémák hatására mindenki számára világossá vált, hogy a társadalmi bizalom helyreállítása az egész társadalmat érintő kérdés, ezért a megvalósítására tett lépésekben a kormányzat, a vállalatok, és a civil szervezetek összefogására van szükség. (Bodó 2014)

Az USA-ban ugyan az 1960-as évektől jöttek létre testületek, programok, önkéntes társadalmi aktivitást elősegítő szervezetek, amelyeket az amerikai kormányzat alapított (The Peace Corps; Bodó 2014), azonban csupán 1994-ben került bevezetésre az egyéves önkéntes szolgálat, mindazok után, hogy felismerték, a teljes időben önkéntesként szolgálók fejenként további kb. 12 fiatalot vonzanak a csoportba (AmeriCorps 2014; Bodó 2014).

A korábban bemutatott, az USA-ban már jól ismert, jellemzően kedvezőtlen változások az európai kontinensen is hasonló tüneteket mutatnak. A társadalmi problémák mértékét befolyásoló társadalmi bizalom mértékéről készült felmérés alapján megállapításra került, hogy az északi, skandináv országokban a legnagyobb az általánosított bizalom mértéke, míg kelet-közép-európai és dél-európai országokban pedig a legkisebb (Raiser et al. 2001; Wallace 2008, Géczi–Sik 2009; Csepeli–Prezsák 2011; Bodó 2014). A társadalmat érintő másik fontos kérdés a segítőkészség, amely alapeleme az önzetlen megnyilvánulásnak, valamint magasabb szintű kapcsolattartási hajlandóságot feltételez. A családon belüli megnyilvánulás mellett a közvetlen környezetre is erős hatással lehet, például úgy, mint a beteg, fogyatékkal élők felé irányuló segítőkészség, amely az európai országokban magas értéket mutat (66%). Ezt követik az idősek támogatása, a szomszédokkal szembeni megnyilvánulás, a bevándorlók támogatása, ami messze elmarad az előző értéktől, csupán 26% körüli. (Géczi–Sik 2009)

A '90-es évek óta jelentős számú tanulmány született, amelyekben bemutatásra kerül az amerikai fiatalok egészségi állapota, annak jelentős romlása, amelyben komoly szerepet játszik a drogfogyasztás, a depresszió, a szülői függés, továbbá az alkohol stb. Európában is az amerikaihoz hasonló, kedvezőtlen helyzet figyelhető meg. A 2014-ben megjelent *„Mentális problémák megjelenése a fiatalok életében”* c. felmérés alapján megállapították, hogy Európában minden ötödik kiskorú küzd valamilyen lelki eredetű betegséggel. Egy 2022. évi kutatás kimutatja, hogy hazánkban a 10–18. éves fiatalok fizikai és mentális helyzetét sajnos a szülők kevésbé látják problémásnak, mint a velük foglalkozó pedagógusok és pszichológusok. (Susánszky et al. 2022)

A fenti problémák csökkentésére elindított közösségi szolgálat kedvező össztársadalmi eredményei alapján a világ több országában is terjedőben vannak az ilyen jellegű tevékenységek, mivel számos pozitív hatása van a diákokra, a közösség és a diákok, valamint az iskola–diák-viszonyra. (Bodó 2014b)

Közösségi tevékenység és a társadalmi felelősségvállalás kapcsolata

A társadalmi felelősségvállalás (Corporate Social Responsibility, CSR) „egy szervezetnek a társadalmat és a környezetet befolyásoló döntéseiről és tevékenységeiről tett felelősségvállalása olyan átlátható és etikus viselkedés révén, mely hozzájárul a fenntartható fejlődéshez – beleértve a társadalmi jólétet és egészséget is –, figyelembe veszi az érintettek elvárásait, megfelel az alkalmazandó jogszabályoknak és a nemzetközi viselkedési normáknak, a szervezet valamennyi területén integráltan megjelenik, és azt a vállalat kapcsolatainak keresztül érvényesíti” (ISO, 2008: 3.). A vállalat határai nem a vállalati kerítésnél húzódnak: a vállalat számos, különféle identitással rendelkező egyén és csoport életére van hatással, ahogyan e csoportok különféle módokon vannak hatással a vállalat működésére (Braun 2013).

A vállalatok társadalmi felelősségvállalása (valamint a hozzájuk kapcsolódó fogalmak, mint társadalmi érzékenység, a vállalati állampolgárság és a vállalati társadalmi teljesítmény) kifejezés magában foglalja, hogy a vállalatok valamilyen társadalmi szereppel, feladattal, céllal (és ebből következő felelősséggel) bírnak. Tehát működésük minden esetben közvetlenül vagy közvetve érinti a társadalmat is (Géring Zs. 2018).

A társadalmi felelősségvállalás több területet foglal magába, úgy, mint felelősségvállalás

- a környezetünkért,
- a munkatársainkért,
- a társadalomért, amelyben élünk. (Társadalmi felelősségvállalás 2012).

A társadalmi felelősségvállalás ma már a közszférában is használatos fogalom (*GSR-governmental social responsibility*), amelynek elemei közé tartozik az oktatási és nevelési irány is és részét képezi az önkéntesség, valamint az iskolai közösségi szolgálat is.

A közösségi szolgálat elvei

Az iskolai közösségi szolgálat 12 elv teljesülését tűzte ki zászlójára, amelyek teljesülését várják el a programtól.

1. ábra. A közösségi szolgálat elvei

Forrás: OH, GYIK alapján saját szerkesztés, 2024.

A közösségi szolgálat speciális peremterülete az önkéntességnek. Az önkéntességtől abban különbözik, hogy nem személyes akaratból, hanem érettségi előfeltételként szükséges teljesíteni az érettségit adó nappali képzésben részt vevő diákoknak. A tevékenységi körök csak 8 területen valósulhatnak meg:

- egészségügyi,
- szociális és jótékonyági,
- oktatási,
- kulturális és közösségi,
- környezet- és természetvédelmi,
- katasztrófavédelmi,
- az óvodás korú, sajátos nevelési igényű gyermekekkel, tanulókkal, az idős emberekkel közös sport- és szabadidős,
- az egyes rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szerveknél bűn- és balesetmegelőzési területen.

További megkötés, hogy forprofit szervezeteknél nem teljesíthető az IKSZ. A közösségi szolgálat egyszerre irányul a társadalmi hasznosságra és pedagógiai célok elérésére: célja, hogy szociálisan érzékenyebbek legyenek a diákok, és később tudatos állampolgárként önkéntesekké váljanak. A programnak jelentős szerepe lehet a pályaaorientációban, személyiségformálásban, társadalmi érzékenyítésben, közösségépítésben egy-egy településen, iskolában, fogadószervezetnél (CSW).

Közösségi szolgálat és az önkéntesség az egyetemi hallgatók körében

Egyes felmérések szerint a közösségi szolgálat jelenleg még egy nem standardizált hatásfokú pedagógiai eleme a köznevelési rendszernek, amely nem mutat általános minőségi fejlődést a kezdeti időszakhoz képest. Az IKSZ kitűzött pedagógiai céljainak eléréséhez szükség lenne szerepet adni a tanárképzésben. (Bodó 2024)

A közösségi szolgálat bevezetésével a kormányzat célja volt az önkéntes tevékenység, illetve a lakosság körében megnyilvánuló segítő szándék növelése. Azonban a kimutatható eredmények eddig nem tükrözik teljes egészében a várakozást.

A közösségi szolgálat főbb eredményeinek vizsgálata és értékelése céljából a Dunaújvárosi Egyetem Társadalomtudományi Intézetének néhány szakja, a Gazdálkodási és Menedzsment Felsőoktatási Szakképzés és BA szakok, valamint Műszaki Menedzser BsC szak első és másodéves hallgatói körében megosztottunk egy kérdőívet, amelynek célja felmérni a hallgatói vélekedést a középiskolai közösségi szolgálatról és az általa elért eredményekről, valamint az önkéntességgel kapcsolatos általános vélekedésről.

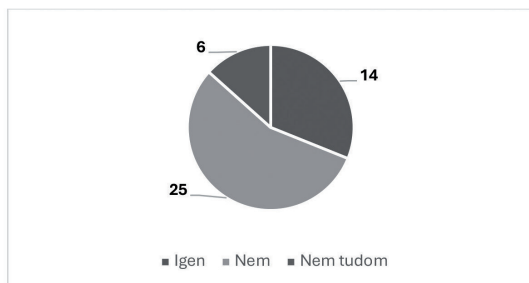
A felmérés nem reprezentatív, mivel a vizsgálatban kizárólag az egyetem Társadalomtudományi Intézetének néhány szakja vett részt. A kiválasztott szakok körébe azok kerültek, amely szakokon van lehetőség oktatni olyan ismereteket, amelyek erősítik az önkéntes tevékenység végzéséhez szükséges készségeket, valamint a megszerzett tudás birtokában leginkább ezen szak hallgatóinak van lehetőségük civil szervezeteknél elhelyezkedni. A kérdőív kitöltésére 2024. őszén került sor.

A kutatási kérdőívben a kérdéseket 3 témakör köré építettük: a közösségi szolgálati eredményei; a hajlandóság a segítségnyújtásra; valamint a kérdőív kitöltők általános adatai. A kérdőív kitöltése önkéntes volt és anonim, melyek a Google Forms kérdőívkitöltő rendszer segítségével jutottak el a rendszeren keresztül a hallgatókhoz. A kérdőív kitöltésére 448 hallgató kapott felkérést, amelyből 225 fő volt nappalis, és 52,9%-uk volt a nő. A kitöltésbe bevont hallgatók 14,1%-a FOSZK képzésben résztvevő hallgató volt. A kérdőívet a hallgatók 18,3%-a, 82 fő töltötte ki. A vizsgálatba bevont hallgatók 36,6%-a (30 fő) férfi, 63,4%-a (52 fő) nő volt, amely eredmény önmagában jól mutatja az önkéntes segítség szándékának megnyilvánulásában a nemek szerinti arányt. A megkérdezettek több mint fele, 52 fő városban és megyeszékhelyen él. Községben, kistelepülésen 22 válaszadó lakik, és csupán 8 fő fővárosi kitöltő vett részt a felmérésben. A tanulmányok iránya szerinti csoportosításban 70 fő alapképzéses hallgató, és 12 fő (14,6%) Felsőoktatási szakképzésben (FOSZK) résztvevő hallgató válaszolt. 26 válaszadó (31,7%) nappalis, és 56 fő (68,3%) levelező képzésben résztvevő hallgató volt, amely magas arány előre vetíti, hogy a válaszadók jelentős része nem vett részt közösségi szolgálati tevékenységben középiskolai tanulmányai során, mivel annak bevezetése az ő végzési évüket követően történt meg. Ezt a feltételezést igazolja a válaszadók életkori megoszlása is, amely szerint 35 válaszadó (40,5%) 25 év alatti (nekik kötelező volt részt venniük már közösségi szolgálatban), míg 18 fő 26–35 év közötti, 22 fő 36–45 év közötti, és 9 fő idősebb 45 évnél.

A megkérdezett 82 válaszadóból 45 fő (54,9%) vett részt iskolai közösségi szolgálatban, és ezen csoportból a 43 fő teljesítette olyan helyen a közösségi feladatát, ahol szívesen önkénteskedett, 2 fő azonban nem volt elégedett a szervezetnél eltöltött idővel és a végzett feladatokkal sem.

A következő ábrán a közösségi szolgálatban résztvevő 45 hallgató civil közösgénél végzett szolgálatát.

2. ábra. Közösségi szolgálatot teljesítő hallgatókon belül a civil szervezetnél teljesítők aránya (fő)

Forrás: saját kutatás, 2024. (n:45).

A 45 válaszadóból csupán 14 fő (31,1%) tevékenykedett civil szervezetnél, ugyanakkor 6 fő (13,3%) sajnos azzal sem volt tisztában – a civil szervezetekre jellemző információk megadása mellett sem, – hogy a szervezet, ahol teljesítette a szolgálatot, vajon civilnek minősül vagy sem.

A közösségi szolgálatot teljesített diákok közül 6 fő számára egyáltalán nem volt fontos, hogy a munkájával valamely szervezetnek hasznos dolgot cselekedjen, és ők a kötelező tevékenység óta sem vállaltak semmilyen önkéntes munkát. Ugyanakkor a többiek számára a jócselekedet fontos tényezőnek számított a közösségi tevékenység végzése során. Igen kedvezőtlen eredményként emelendő ki, hogy a 45 diáknak csak közel 1/3-a (34,9%) végzett önkéntes feladatot a középiskola befejezése óta. Ezen feladatok közé az egyetemi önkéntes tevékenykedés és az azon kívüliek is beleszámítanak. Ebből következik, hogy még azon diákok 61,9%-a sem önkénteskedett tanulmányai befejezése óta, akik hasznosnak érezték a középiskolai kötelező önkéntes munkát. Ugyanakkor a válaszadó 45 hallgató 1/3-a (16 fő) a kötelező jellegtől függetlenül is szívesen önkénteskedik, segít másoknak. Közülük 12 fő tartja fontosnak az önkéntes tevékenységet, míg 4 fő nem biztos ebben teljes mértékben, de ettől függetlenül segít, ha lehetősége van rá. A vizsgálatból kitűnik, hogy a közösségi szolgálat egyik legfontosabb eredményének tekinthető annak a 11 főnek (24,4%) a hozzáállása, gondolkodása, akik önszántukból is segítenek, valamint nagyon fontosnak tartják az önkéntes munka szerepét. Rájuk alapozva lehet erősíteni ezt az irányt. Az ő bevonásukkal van lehetőség további fiatalokkal megértetni a közösségi cselekedetek szerepét, fontosságát, a másoknak segítségben megmutatkozó örömet.

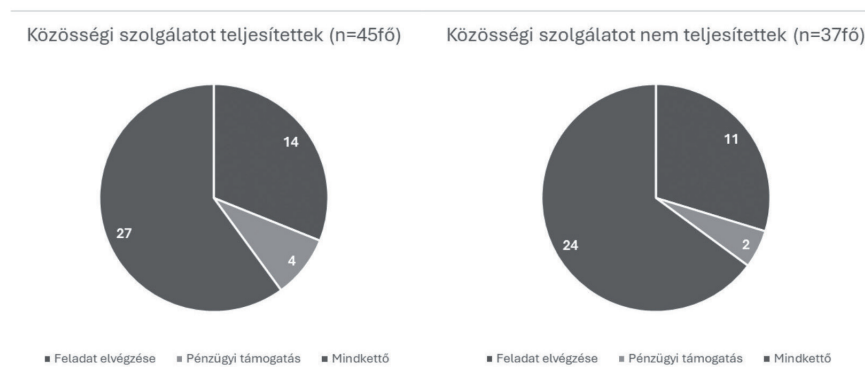
Külön kiemelendő, hogy a 45 válaszadó szülei közül 8 hallgató a szülei végeznek önkéntes munkát, és ezek közül 6 olyan hallgató van, aki saját maga is bevallja, hogy önkénteskedik (míg 2 hallgató a szüleivel ellentétben nem tartja fontosnak ezt a tevékenységet). Ezek alapján kijelenthető, hogy a szülői példa kiemelt fontosságú az adott kérdésben.

A 45 fő – Iskolai Kötelező Szolgálatot teljesítő diák közül csupán 3 fő (7%) kapcsolódott be az egyetemi életbe és vállalt önkéntes feladatot (de ezek a hallgatók az egyetemen kívül is vállalkoznak önkéntes feladatok végzésére), 12 fő jelezte, hogy tervezi a bekapcsolódást, míg 28 fő (65,1%) egyáltalán nem is tervez önkéntes feladatot végezni egyetemi tanulmányai során. Az egyetemi rendezvényeken, versenyeken, önkéntes feladatvégzés során a hallgatói aktivitás hasonló eredményt mutat, amely a fenti adatokat meg tudja erősíteni.

A válaszadók teljes körére vonatkozó adatokat vizsgálva – 82 fő – megállapítható, hogy a középiskolában közösségi szolgálatot teljesítő hallgatók által adott választ csak minimális mértékben módosította azon hallgatók válasza, akiknek ilyen kötelezettségük nem volt középiskolás éveik alatt. A válaszadók közül 33 fő (40,2%) szokott önkénteskedni, míg 59,8%-ukra nem jellemző ez a tevékenység. A 35 év feletti válaszadók (amely csoport tagjainak középiskolai éveik alatt közösségi szolgálat teljesítése nem volt meghatározva) közel felére (15 fő) jellemző az önkéntes tevékenység. Lakóhely szerinti összefüggésben vizsgálva az önkénteskedők közül 18 fő városban vagy megyeszékhelyen, 12 fő (36,4%) községben, és 2 fő fővárosban lakik. A nemek arányát vizsgálva 20 fő volt nő és 13 fő férfi.

Az önkéntes tevékenységek megnyilvánulási formájával kapcsolatban adott válaszokban nem figyelhető meg jelentős különbség a közösségi szolgálatot teljesített és nem teljesített megkérdezettek között, melyet a következő 3. és 4. ábrák mutatnak.

3. és 4. ábra. Az önkéntes tevékenység támogatásának módja a közösségi szolgálatot teljesített valamint a szolgálatot nem teljesítettek véleménye alapján

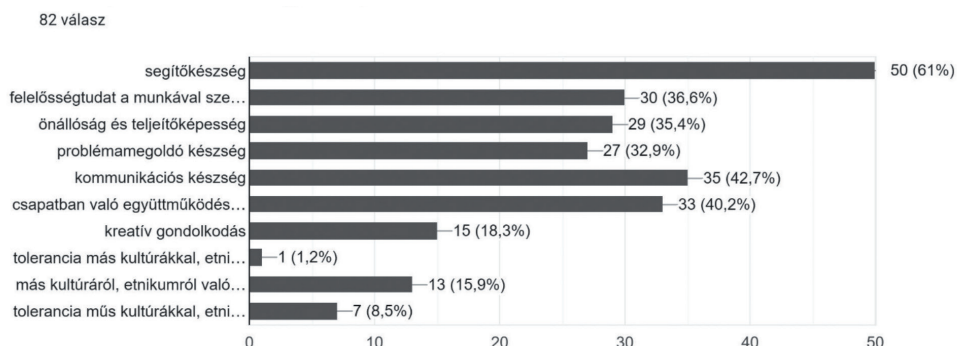

Forrás: saját kutatás, 2024, (n=82).

A két csoport válaszait összesítve megállapítható, hogy jelentős eltérés nincs a véleményekben a támogatás módját illetően, ugyanakkor megfigyelhető – esetleges kedvezőtlen jövőbeni változást előjelezve –, hogy a fiatalabb korosztálynál a kizárólag pénzügyi támogatás formájában megjelenő segítségnyújtás aránya kicsit magasabb, mint a másik csoportnál. A fiatalok inkább gondolják úgy, hogy a gondoskodás pénzzel történő kiváltása elegendő és a személyes segítségnyújtás valódi értékét, szerepét és jelentőségét nem ismerik és nem tartják fontosnak.

A közösségi szolgálatnál és az önkéntes tevékenység során fejlesztett készségeket is értékelték a megkérdezettek, amelyet az 5. ábra mutat.

5. ábra. Az önkéntes tevékenységgel fejleszthető készségek a megkérdezettek válaszai alapján (%) (n:82)

Forrás: Saját kutatás, 2024.

Az 5. ábra alapja tartalma alapján elmondható, hogy a válaszadók többsége elsősorban a segítőkészséget tartja a legfontosabb hozamnak az önkéntes tevékenységben és a közösségi szolgálat teljesítése során (61%). Emellett a kommunikációs készségek fejlesztését és a csapatban való együttműködést tekintik még nagyon hasznosnak.

A legkevésbé fejlesztett készségnek a toleranciát tartják (itt elsősorban a más kultúrákkal, etnikumokkal kapcsolatos készség értendő).

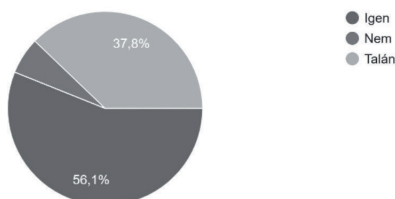
Annak ellenére azonban, hogy az önkéntes tevékenységgel leginkább a segítőkészség fejlődött a diákok megítélése szerint, arra a kérdésre, hogy fontosnak tartják-e a közvetlen környezetükben élők segítségét, támogatását, a kapott válaszok messze elmaradnak a várakozástól (6. ábra).

6. ábra: A munka mellett végzett önkéntes feladatok végzése és ezzel a környezetükben élők segítségének szükségessége a megkérdezettek válaszai alapján (%) (n:82)

Fontosnak tartja, hogy az emberek a munkájuk mellett önkéntes feladatokat is végezzenek és ezzel segítsék a környezetükben élőket?

82 válasz

Forrás: Saját kutatás, 2024.

A 6. ábra alapján 46 válaszadó érzi úgy, hogy fontos segítenie a közvetlen környezetében élőknek, míg 31 fő bizonytalan ebben. Sajnos 5 fő úgy gondolja, hogy egyáltalán nem fontos a közvetlen környezetében élőket segíteni, támogatni és 19 diák bizonytalan abban, hogy vajon fontos-e a segítségnyújtás.

Elgondolkodtató eredmény, hogy az 5 nemleges választ adóból 3 fő a 20–25 éves korosztályhoz tartozik (melyből 2 fő városi nő), tehát korábban közösségi szolgálatot kellett teljesíteniük. Ráadásul – válaszaik alapján – a közösségi szolgálatot korábban hasznosnak tartották és a tevékenységet szívesen végezték. Beszédes, hogy közösségi szolgálatot jelenleg sem végeznek ezek a hallgatók és az egyetemi feladatok közül sem vállalnak semmit, amely az oktatási tevékenységen kívülinek minősül.

Az idősebb generáció tagjai ezzel szemben – talán saját korukból és tapasztalataikból kiindulva – többségében fontosnak tartják a segítségnyújtást, gondoskodást (2/3-uk csak „talán” érzi szükségét ennek a tevékenységnek, míg 2 fő egyáltalán nem tartja fontosnak).

A végzős hallgatók és a civil szervezetek

Az 1. és 2. évfolyamos hallgatók önkéntes tevékenységről alkotott véleménye, valamint önkéntes tevékenysége mellett fontos és hasznos információnak tekinthető az egyetemi tanulmányok végén, a közösségi és egyetemi önkéntes feladatok lehetőségén túl megvizsgálni azt, hogy a végzős hallgatók közül hányan választanak maguknak civil szervezetet szakmai gyakorlati idejük eltöltése helyéül, mintegy közösségi szolgálatot az egyetemi tanulmányaik lezárásaként, a középiskolában elkezdett folyamat folytatásaként.

A vizsgálatban – a kérdőíves megkérdezésnél alkalmazott gondolatmenetet folytatva – Gazdálkodási és Menedzsment BA és FOSZK szakos hallgatókat, valamint Műszaki Menedzser BsC hallgatókat vontam be.

De a vizsgálat körét jelen vizsgálatban kiterjeszthettem volna a Kommunikáció és Média BA, valamint a Televíziós műsorkészítő FOSZK szak hallgatóira is, mert ezen szakokon több esetben is civil szervezetnél került lebonyolításra a szakmai gyakorlat.

A vizsgálatban 3 év (6 félév) adatai kerültek összesítésre.

1. táblázat. Szakmai gyakorlati helyek száma egyes szakokon 2021–2024 között
(m.e.: fő)

Megnevezés		2021/22. I.	2021/22. 2.	2022/23. I.	2022/23. 2.	2023/24. I.	2023/24. 2.	Össze- sen
Gazdál- kodási és menedzs- ment BA- FOSZK	Összes	34	31	45	52	49	54	265
	Nonprofit – civil	0	4	3	2	2	2	13
Műszaki Mened- zser BsC	Összes	7	1	12	0	9	2	31
	Nonprofit –civil	0	0	0	0	0	1	1

Forrás: Saját összeállítás DUE adatok 2021–2024. alapján.

Avizgált szakok esetében megállapítható, hogy a végzős hallgatók ritkán (2–5%-os arányban) választanak non-profit és civil szervezetet 8–12–5 hetes szakmai gyakorlati helynek. Ezzel a hallgatói döntéssel még az a csekély esély is elveszik, hogy a hallgató jobban megismerje a működésüket, esetleg a gyakorlati idő lejártá után ott folytassa a munkáját. A hallgatók döntő többsége inkább önkormányzatoknál, gazdasági társaságoknál helyezkedik el.

A nappali tagozatos hallgatók elsősorban olyan szakmai gyakorlati helyet választanak maguknak, ahol később lehetőség van a továbbfoglalkoztatásra, míg a levelezős hallgatók többnyire munkatapasztalatot fogadtatnak be szakmai gyakorlatuk teljesítése céljából. Sem a nappali, sem a levelezős hallgatókat nem az motiválja az utolsó félévükben elsősorban, hogy önkénteskedjenek, hanem a tanulmányaik utolsó félévében minél sikeresebben túljussanak. A gyakorlati helyként civil szervezetet választó hallgatók elsősorban az egyetemhez, valamely oktatókhoz közeli kapcsolatokokon keresztül jutnak csak el.

Egyetemi hallgatók és az önkéntes munka

Az egyetemen számos lehetőség áll a hallgatók rendelkezésére, hogy önkéntesként csatlakozzanak az egyetemi körforgásba:

- hallgatói mentor,
- szakkollégiumi tevékenységek,
- demonstrátori rendszer,
- rendezvények lebonyolításában való részvétel stb.

A hallgatókra azonban döntő többségére jellemző a passzivitás, a „megvárjuk, míg más jelentkezik a feladatra” mentalitás. Ez a félnk hozzáállás különösen az 1. évfolyamos hallgatókra jellemző, akik még nem ismerik eléggé az egyetemi rendszer működését és a lehetőségeiket. De a felsőbb évfolyamos hallgatókra se jellemző, hogy tömegével jelentkezzenek önkéntes feladatokra. Ugyanakkor náluk már inkább megfigyelhető „az egy önkéntes további önkénteseket aktivizál” elv, amelyet a feladat elvégzése után többnyire pozitívan értékelnek.

Civil szervezetekkel kapcsolatos ismeretek megjelenése a tananyagokban

2023. decemberében megvizsgálásra került az összes szak tanterve, arra keresve a választ, hogy az egyetem által hirdetett tantárgyakban milyen mértékben fordulnak elő olyan ismeretek, amelyek civil szervezetekre vonatkoznak és ezáltal a hallgatók elsajátíthatják azok működésének hátterét, szabályrendszerét, és alapot teremthet ahhoz, hogy a hallgatók szakmai gyakorlatukat ilyen szervezetnél töltsenek, illetve itt helyezkedjenek el.

Az áttekintés során nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdálkodás- és társadalomtudományi területekhez tartozó néhány tantárgy tananyagában szerepel a civil szervezetekkel kapcsolatos szükséges mennyiségű ismeret. Önálló tantárgyként azonban egyetemünkön nem jelenik meg ez az ismeretkör. Ezen okból kifolyólag a hallgatók elméleti ismeretei kismértékben ugyan bővülnek egyetemi tanulmányaik során, de ezen szervezetek működésének komolyabb megismerésére nincs lehetőségük egyetlen tantárgy keretei között sem. A felsoroltak miatt a hallgatók elméleti ismeretekkel rendelkezik a civil szervezetek működéséről, de gyakorlati tapasztalataik, a szervezetek társadalomban betöltött szerepéről, valamint a hallgatók ezirányú becsatlakozási lehetőségeiről nem rendelkeznek sokkal több információval, mint egyetemi tanulmányaik kezdetén.

Civil szervezetek lehetőségei az eredmények javítása céljából

A kérdőíves megkérdezés, valamint a tapasztalatok az egyetemi hallgatók aktivitásáról is azt mutatja, hogy az önkéntes tevékenységek nagyobb térnyerése érdekében a fiatal lakosságban is tudatosítani kell ezen cselekedetek jelentőségét, szerepét. A középiskolai adatok alapján látható, hogy a tizenéves fiatalok már viszonylag nehezen formálhatók, és kevésbé érzik természetes cselekedetnek, ha másokon vagy épp a környezetükben élőknek segíthetnek. Vélhetően a rávezetést sokkal korábban, már általános iskolás korban erőteljesebben kellene kezdeni.

Felsőoktatási intézményekben is lehetőség van nagyobb hangot adni a civil szférának, programokkal, figyelemfelkeltő eseményekkel. Fontos, hogy a cél ebben az esetben:

- nem az elméleti ismeretek nagymértékű megemelésére kell, hogy helyeződjön, hanem a gyakorlati ismeretek, a jó gyakorlatok bemutatására,
- az önkéntességben élen járó hallgatók kiemelése, megismerése, pl. az ügy „nagykövet”-e vagy „arca” címmel (arra a 10–12%-ra gondolva itt, akik középiskolai tanulmányaik után is fontosnak tartják az önkénteskedést és jelenleg is folytatják ezt,
- közös, példamutató programok szervezése az intézményben és országosan,
- egyetemenként felkarolni több civil szervezetet, akik lehetővé teszik a tevékenységükbe történő betekintést. Cselekvésre ösztönző hatást váltana ki a feladatok, illetve a szervezet tagjai megismerése a ma még bizonytalan hallgatókból is,
- bekapcsolódni az oktatásba szakmai gyakorlati helyet biztosító szervezetként,
- gazdasági partnerként célszerű lenne szorosabbra fűzni a szálakat és bevonódni az oktatásba, az egyetem életébe.

Összefoglalás

A közösségi szolgálat már több, mint 10 éve bevezetésre került. Az azóta eltelt idő elég hosszú ahhoz, hogy a középiskolákban jól működjön, a feladatot teljesítő hallgatók pedig úgy távozzanak a középfokú oktatási intézményekből, hogy megerősödtek azon készségeik terén, amelyek a segítségnyújtásra, a másokkal szembeni toleranciára épülnek. Ugyanakkor az egyetemi hallgatók kérdőíves megkérdezés során adott válaszai nem tükrözik teljes mértékben ezt a célt. Csupán a hallgatók igen kis %-a önkénteskedik középiskola befejezése óta. A szülői minta ez esetben nagyobb hatásúnak mondható, mint maga a kormányzati törekvés.

Egyetemi berkekben se fokozódik a hallgatók ez irányú aktivitása a tudásszint emelkedésével sem. A fiataloknál inkább az ismerős szituációk ismétlése, bevállalása a jellemzőbb, tehát ha egy feladatot ismer, akkor azt legközelebb is meri vállalni. Ha valakit ismer a feladatvégzők közül, akkor is szívesen csatlakozik. Továbbá jellemzője az önkéntesen végzett tevékenységeknek, hogy a kor előrehaladtával empátia is növekszik.

Mindaddig, amíg a segítségnyújtásra nincsenek elérhető példák, a fiatalok nincsenek tisztában azzal, hogy melyik szervezetet hogyan és hol tudják jól segíteni, esetleg nem is ismerik őket egyáltalán, amíg a bizonytalansági tényező nagy ebben a kérdésben, addig – a pedagógusok és egyetemi oktatók nagyfokú támogatása mellett – további eredmények elérésére csak igen lassan, komoly erőfeszítések árán van lehetőség.

Felhasznált irodalom

- Americorps.gov: The Peace Corps, Volunteers in Service to America, The Youth Conservations Corps, AmeriCorps, National Senior Services Corps, Elérhető: <https://americorps.gov/>
- Bodó Márton (2014a): *A közösségi szolgálat 2011-es bevezetése és tanulságai*. Elérhető: https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/iskolai_kozossegi_szolgalat/szakirodalom/UPSZ_3-4_Bodo_PRINT.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Bodó Márton (2014b): *Az iskolai közösségi szolgálat implementációja a nemzetközi tapasztalatok tükrében*. Országos Közoktatási és Szakképzési Szakértői Konferencia. Elérhetőség: <https://kiadvany.suliszerviz.com/kiadvanyok/12-kiadvany-2014/379-2014-dr-bodo-marton-az-iskolai-kozossegi-szolgalt-implementacioja-a-nemzetkozi-tapasztalatok-tukreben> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Bodó Márton (2024): Iskolai Közösségi Szolgálat gyakorlata a szerzetesi fenntartású gimnáziumokban II. A szerzetesi iskolák IKSZ-programjai 10 éves távlatban. Mester és Tanítvány. *Új folyóirat*, 2., (1). Elérhetőség: file:///C:/Users/keszia/Downloads/Mester_es_Tanitvany_3-49-61.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Braun Róbert (2013): A vállalatok politikája, Vállalati, Társadalmi felelősségvállalás. Vállalati közösségek és a vállalati stratégia jövője. *Vezetéstudomány*, 46., (1), pp. 18–28. Elérhető: https://unipub.lib.uni-corvinus.hu/1079/1/vt_2013n1p18.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Czike Klára–Bartal Anna Mária (2004): *Önkéntesek és nonprofit szervezetek – az önkéntes tevékenységet végzők motivációi és szervezeti típusok az önkéntesek foglalkoztatásában*. Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem.
- CSW: *Cselekvő Wiki: Iskolai közösségi szolgálat*. Elérhető: <https://cskwiki.hu/iskolai-kozossegi-szolgalat-2/> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Fényes Hajnalka–Kiss Gabriella (2011): 2011 – az Önkéntesség Európai Éve: Az önkéntesség társadalmi jelensége és jelentősége. In: *Debreceni Szemle*, 19., (4.), pp. 60–368.
- Furco, Andrew (1996): *„Service-learning: A Balanced Approach to Experiential Education.” Expanding Boundaries: Service and Learning*. Washington DC.: Corporation for National Service. https://www.shsu.edu/academics/cce/documents/service_learning_balanced_approach_to_experimental_education.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Géring Zsuzsanna (2018): A vállalati társadalmi felelősségvállalás kritikai megközelítései, *Replika*, 106–107, (1–2.), pp. 56–76. DOI: 10.32564/106-107, Elérhetőség: https://real.mtak.hu/91150/1/replika_106-107-04_gering.pdf (Letöltés dátuma: 2024. 10. 29.)
- ISO (2008): *26 000: Guidance on Social Responsibility, Tervezet, 2008*. december, Elérhető: <https://www.iso.org/iso-26000-social-responsibility.html> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
2005. évi LXXXVIII. törvény a közérdekű önkéntes tevékenységről. Elérhető: <https://njt.hu/jogszabaly/2005-88-00-00> (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

- Matolcsi Zsuzsa (2013): *Az iskolai közösségi szolgálat bevezetése*. Elérhető: https://epa.oszk.hu/000/00035/00157/pdf/EPA00035_upsz_2013_03-04_074-080.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 11. 02.)
- Markovics Valéria (2020): Úton a felelős állampolgári lét felé. Az iskolai közösségi szolgálat közvetlen és közvetett hatásai. *Oktatóskutatók Könyvtára*, 10., Elérhető: <https://mek.oszk.hu/21000/21006/21006.pdf>, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Nemzeti Önkéntes Stratégia 2011–2020 (2012): Letöltés: <http://www.kormany.hu/download/4/98/d0000/%C3%96nk%C3%A9ntes%20strat%C3%A9gia.pdf>, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)
- Oktatási Hivatal: *Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) fogalmai és alapelvei*. Elérhető: [w.oktatas.hu/koznevelis/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik](http://www.oktatas.hu/koznevelis/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik), (Letöltés dátuma: 2024. 10. 28.)
- Susánszky Éva–Székely András–Székely B. András–Módlí Kata (2022): Fialatok mentális egészségének megőrzése és javítása iskolai környezetben – feltáró kvalitatív kutatás. *Kapocs* 34. sz. (2022). Elérhetőség: https://epa.oszk.hu/02900/02943/00090/pdf/EPA02943_kapocs_2022_3-4_099-107.pdf, (Letöltés dátuma: 2024. 10. 30.)

Jegyzet

- ¹ Oktatási Hivatal (GYIK): *Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) fogalmai és alapelvei*, https://www.oktatas.hu/koznevelis/iskolai_kozossegi_szolgalat/gyik